

ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในญี่ปุ่น วิกฤตขึ้นทุกวัน

พศ.รับสรรค เลิศโนลัตย์

คณะบริหารธุรกิจ สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น

orbusiness@hotmail.com

ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา เป็นช่วง 20 ปี ของญี่ปุ่นที่หายไป นับตั้งแต่ อัตราการเติบโตที่ต่ำ ภาวะเงินฝืด และการขาดแคลนแรงงาน ยังเป็นปัญหาที่ญี่ปุ่นยังแก้ไม่ได้ ถึงแม้ว่ารัฐบาลอาเบะจะมีนโยบายต่างๆ ออกมามากมายก็ตาม โดยเฉพาะปัญหาขาดแคลนวิศวกรหรือระดับบริหาร ทำให้บริษัทญี่ปุ่นจำนวนมากจำเป็นต้องออกมานอกประเทศ มาค้นหานักศึกษาต่างชาติ ไปทำงานให้กับบริษัทตนเอง

สิ่งที่ญี่ปุ่น พยายามจะหาทางเศรษฐกิจของตนเองได้ คือ การเพิ่มผลิตภาพ (Productivity) แต่การเพิ่มผลิตนั้น ยังทำได้บ้างในกลุ่มอุตสาหกรรมการผลิต แต่รายได้ประชาชาติส่วนใหญ่ยังมาจากภาคการบริการที่ยังมีค่อนข้างต่ำ (เทียบกับประเทศในตะวันตก) และหากว่าการเพิ่มผลิตภาพนั้น ต้องหยุดชะงัก อย่างช้า ช่วงครึ่งทศวรรษหลัง 2020 เศรษฐกิจญี่ปุ่น ก็จะพบกับภาวะวิกฤติอย่างแน่นอน

การขาดแคลนแรงงาน เป็นปัญหาส่วนหนึ่ง อีกด้านหนึ่งคือการขึ้นค่าจ้างแรงงาน ก็เป็นไปอย่างเชื่องช้า อีกทั้ง จำนวนประชากรวัยทำงานที่มีอายุ 15 ปี ถึง 64 ปี เริ่มลดลงอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี

1995 ในปัจจุบัน มีอัตราการลดลงที่เร็วขึ้น คือ ปีละ 1.5% อย่างต่อเนื่อง ซึ่งการลดลงของแรงงาน น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่จะทำให้ค่าจ้างแรงงานเพิ่มขึ้นในเชิงทฤษฎี อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริง การลดลงของประชากร ไม่ได้หมายความว่า แรงงานจะต้องขาดแคลนเสมอไป จากปี 2013 เป็นต้นมา ผู้ที่มีงานทำในญี่ปุ่นร่วมกับผู้ที่ตกงานอย่างสมบูรณ์ (ไม่มีงานทำ แต่มีความตั้งใจที่จะทำงานได้ทันที) รวมกันแล้วเรียกว่า ประชากรแรงงานนั้นกลับเพิ่มขึ้น

ประชากรที่อยู่ในอายุทำการผลิตที่ลดลงอย่างรวดเร็ว ในขณะเดียวกัน ประชากรแรงงานกลับเพิ่มขึ้น นั้นหมายความว่า คนที่ไม่เคยทำงานมาก่อน ได้เริ่มทำงานมากขึ้น หมายความว่า สตรีที่แต่งงานแล้ว (โดยเฉพาะวัย 20 และ 30 ปี) กับผู้สูงอายุที่อายุมากกว่า 60 ปี เข้าสู่การใช้แรงงานมากขึ้น การที่สตรีที่แต่งงานแล้วเริ่มทำงานนั้น ก็เพราะว่า เศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้รายได้ของคู่สมรสอย่างเดียว นั้นไม่เพียงพอ นอกจากนี้ ผู้ที่อายุมากกว่า 60 ปีที่ทำงานเพิ่มขึ้นก็เพราะว่าอายุที่จะได้เงินบำเหน็จบำนาญนั้นสูงขึ้น ในขณะที่เดียวกัน

อายุเกษียณของพนักงานประจำ ก็เพิ่มขึ้นจาก 60 ปี เป็น 65 ปี ทำให้คนที่เกษียณแล้ว กลับเข้าสู่การใช้แรงงานมากขึ้น

ทำให้หลังจากปี 2016 เป็นต้นมา ประชากรวัยทำการผลิต ถึงแม้จะลดลงจากปี 2013 ถึง 3 ล้านคนก็ตาม แต่ปรากฏว่า ประชากรผู้ใช้แรงงานนั้น มีเพิ่มขึ้นประมาณ 1 ล้านคน แต่จากการเพิ่มขึ้นของอัตราการเข้าสู่แรงงานนั้น จะทำให้แรงงานมีความเสถียร จนถึงช่วงหลังทศวรรษ 2020 ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้สามารถหลีกเลี่ยงการเพิ่มขึ้นของค่าจ้างแรงงานได้ แต่หลังจากนั้นก็มีความกดดันของการเพิ่มขึ้นของอัตราการเข้าสู่แรงงาน จะมาชดเชยการลดลงของประชากร ซึ่งจะทำให้จำนวนผู้ใช้แรงงานจะลดลงอย่างจริงจัง นอกจากนี้ การทำงานของสตรีแต่งงานแล้ว หรือผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะเป็นการทำงาน Part time ทำให้ค่าเฉลี่ยของชั่วโมงทำงานต่อคนนั้นลดต่ำลงอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้ทศวรรษ 2020 แรงงานของญี่ปุ่น (จำนวนผู้ใช้แรงงานคูณด้วยชั่วโมงทำงาน) จะมีแนวโน้มลดลงเร็วขึ้น

ในด้านอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ (GDP) หลังปี 2000 เป็นต้นมา มีค่าเฉลี่ยการเติบโตปีละ 1% เท่านั้น แต่ประมาณปี 2030 การลดลงของประชากรทำให้ GDP มีการเติบโตที่ 0% อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่การเติบโต 0% นั้น อาจจะไม่ใช่อุปสรรคมากนัก เพราะถ้าสามารถดำรงรักษาขนาดเศรษฐกิจปัจจุบันได้ ในขณะที่ประชากรลดลง ก็หมายความว่า สำหรับปัจเจกบุคคลนั้น ความมั่งคั่งก็จะเพิ่มขึ้นปีละ 1% ต่อไปได้

ดังนั้น ประเด็นสำคัญในอนาคตที่จะดำรงรักษาการเติบโตทางเศรษฐกิจได้ก็คือ ด้านทุน ได้แก่ อุปกรณ์เครื่องจักร ที่ใช้ในการผลิตหรือรถยนต์โรงงาน กับผลผลิตภาพการผลิต (ของปัจจัยโดยรวม)

ประเด็นแรก ทางด้านทุนที่ผ่านมามีในอดีต เฉลี่ยเติบโตปีละ 1.4% ในขณะที่ผลผลิตภาพนั้น มีอัตราการเพิ่มขึ้น เฉลี่ยตั้งแต่ปี 2000 คือ ปีละ 0.5% ในกรณีนี้ ถึงแม้ว่าการลดลงของแรงงานจะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจต่อ 1 คน สามารถดำรงรักษาที่ 1% ได้ ก็แสดงว่ายังมีสมรรถนะด้านอุปทานที่มากเพียงพอ ทำให้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานจะไม่ปรากฏให้เห็นชัดเจน ในอีกด้านหนึ่ง หากว่าอัตราการเพิ่มขึ้นของทุนนั้น ถ้าต่ำที่เพียง 1% และอัตราการเพิ่มขึ้นของผลผลิตภาพ ในช่วงที่ผ่านมานั้น ชะงักที่ 0% การลงทุนเครื่องจักร ไม่ได้เพิ่มขึ้นอย่างเพียงพอ เพราะนโยบายประหยัดพลังงาน รวมทั้งประชากรลดลง ทำให้ช่วงครึ่งหลังทศวรรษ 2020 จะทำให้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น

หากมีปัญหการขาดแคลนแรงงานขึ้นจริงอย่างที่คาดคะเน ในกรณีหลัง ช่วงหลังทศวรรษ 2020 คาดว่าจะต้องนำเข้าแรงงานต่างชาติเข้ามาจำนวนมาก และเป็นประเด็นที่ต้องถกเถียงกันอย่างมากร้อยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะแม้แต่ในปัจจุบันก็เริ่มมีปัญหการต่อต้าน หรือกีดกันแรงงานต่างชาติ ขึ้นเรื่อยๆ แล้ว